Má budúcnosť?

Ovčia vlna v ostatných rokoch opäť oslovuje tvorivých ľudí so záľubou v ručných prácach. Keďže sme chceli bližšie spoznať rub aj líc tvorby z tohto mäkkého, hrejivého materiálu a priblížiť ho i vám, oslovili sme niekoľko výrobcov a dizajnérov, zhodou okolností samé ženy. Zaujímalo nás, čím si ich táto surovina získala, prečo sa im s ňou dobre pracuje. Pýtali sme sa, v čom vidia jej potenciál a či sa vlna s ohľadom na jej vlastnosti a na cenu vlnených výrobkov opäť môže stať bežnou súčasťou nášho odievania a domácnosti.

Sylvia Derňárová

ANDREA PONICKÁ,
ručné spracovanie vlny na kolovrátku, pletenie, plstenie,
Zvolen-Kráľová

↑ Andrea Ponická. Foto: archív A. P.
→ Andrea Ponická: kolekcia pletených vlnených odevných doplnkov. Foto: archív A. P.

K vlne som sa dostala úplnou náhodou, a to vďaka Jane Roziakovej zo Zvolena. Keď som prvýkrát videla, ako narába s kolovrátkom, vyhŕkla som: „To sa normálne dá spraviť z hociktorej ovce?“ No a keď som v našej pivnici objavila starý, ale zreparovaný a najmä funkčný kolovrátok, bolo rozhodnuté. Od toho momentu som vlne úplne prepadla. Som tvorivý typ a rada skúmam, objavujem nové veci, skúšam, pátram. Vlne sa venujem už šesť rokov a ešte stále je veľa nových postupov a materiálov, ktoré som nevyskúšala, a veľa nápadov, ktoré čakajú na realizáciu. Hneď od začiatku som robila s našou, slovenskou ovčou vlnou. Mala som obrovskú radosť, keď som od suseda dostala prvé vrece vlny. Čo sa týka kvality, spočiatku som brala všetko. A tak sa mi vrecia so surovou vlnou začali kopiť v pivnici. Bolo tam kadečo, vlna z plemien valaška, cigája, semtam aj merino. Časom som sa naučila rozpoznávať druhy a kvalitu vlny. Oslovila som chovateľov určitých plemien (najviac sa mi osvedčilo *ile de France*), tí mi vďačne vlnu predajú s vedomím, že z nej niečo bude. Ja sama by som sa niekedy v budúcnosti chcela venovať aj chovu oviec a skúsiť si vyšľachtiť svoje vlastné ovečky s nádherným vlasom. Čo sa týka ďalšieho spracúvania, skúšala som rôzne spôsoby, ako vlnu vyprať – snehom, v potoku, doma v kúpeľni (rodina ostro protestovala pre ukrutný zápach). Tak som si napokon nechala pranie vlny na leto. Periem vonku, čistou vodou zo studne, suším na horskom slniečku... Tak v mojich výrobkoch zostane všetko to dobré, čo do vlny vložila príroda. Veľmi rada s ňou pracujem, pretože je to úžasný materiál, z ktorého sa dá vyrobiť čokoľvek. Navyše je to živý materiál. Pri zrode každej vecičky idem vždy od úplného začiatku. Vďaka tomu viem ovplyvniť farbu, hrúbku, štruktúru priadze, ako aj finálny výrobok. Môžem potvrdiť, že obľúbenosť prírodných materiálov stále stúpa. Vidím to na jarmokoch. Pred rokmi brali ľudia vlnené veci do rúk s odporom, v očakávaní, že to bude hrýzť, páliť, svrbieť... Dnes ma už vyhľadávajú, mám svojich priaznivcov, ktorí sa ku mne a k mojim výrobkom radi vracajú. Doteraz mi bola práca s vlnou iba koníčkom. Od budúceho roka sa stane mojou obživou. Veľkou pomocou pre mňa bude aj založenie občianskeho združenia, ktoré práve vzniká, ale už teraz spája ženy, ktoré sa snažia obnoviť spracúvanie ovčej vlny na Slovensku, počnúc chovom oviec cez spracovanie na priadzu po výrobu a predaj výrobkov. Každá jeho členka prispieva svojím dielom, buď ako chovateľka oviec, alebo praním vlny, česaním, pradením, výrobou odevu, predajom hotových výrobkov. Takisto sa chcem venovať vzdelávaniu, prezentácii a osvete v tejto oblasti.

ZUZANA LABUDOVÁ,
dizajnérka, Bratislava
Na ovčej vlne je zaujímavá jej mnohotvárnosť. Je mäkká, hrejivá a poddajná, no výrobky z nej môžu byť trvácne a odolné. Vlastnosti a výsledná podoba sa odvíjajú od spôsobu spracovania. Z rôznych techník ma zaujali predovšetkým postupy používané v klobučníckom remesle. Vlnenú plsť je možné nielen strihať a zošívať ako bežné tkané textílie, ale za pomoci pary a sily ju aj priestorovo formovať. Práve táto možnosť tvarovania je pre mňa inšpiráciou. Pri práci používam najmä priemyselne vyrábanú vlnenú plsť od slovenského výrobcu. Práci s vlnou sa však nevenujem profesionálne. Ručne zhotovené výrobky, či už z vlny, alebo z iného materiálu, budú vždy drahšie ako masová produkcia. No ak oslovia niečím iným (originalitou, estetickými parametrami, vyššou kvalitou materiálu či zhotovenia), môžu sa stať úspešnými. Bohužiaľ, väčšina ľudí uprednostňuje cenu výrobku pred jeho kvalitou, a preto častejšie kupuje odevy zo syntetického vlákna než z prírodného. Je to, samozrejme, ovplyvnené aj tým, čo je bežne dostupné v obchodoch. A vlna aj napriek tomu, že dokáže svojimi vlastnosťami uspokojiť súčasné nároky, jednoznačne hrá druhé husle.

↑↑↑ Zuzana Labudová: kabelka z plsti. Foto: archív Z. L.
↑ Zuzana Labudová. Foto: archív Z. L.

↑↑ Zuzana Golierová: objekty, mokré plstenie. Foto: archív Z. G.
↑ Zuzana Golierová. Foto: archív Z. G.

ZUZANA GOLIEROVÁ,
dizajnérka a výrobkyňa, plstenie,
Bratislava
Ovčia vlna ako textilný materiál ma fascinuje kombináciou svojich funkčných vlastností. Textilné výrobky

↑ Elena Baníková. Foto: archív E. B.
← Elena Baníková: náhrdelník, mokré a suché plstenie. Foto: archív E. B.

a doplnky z nej majú výborné termoregulačné vlastnosti. V skratke to znamená, že vlna v zime hreje, v lete chladí. Je priedušná, dýcha, absorbuje vlhkosť lahšie ako iné vlákna, odvádza pot, pohlcuje pachy. Plstená vlna ošetrená lanolínom odoláva vode. Ja vlnu spracúvam plstením, takto vyrábam predovšetkým úžitkové doplnky – klobúky, čiapky a šály. Obľúbila som si ju predovšetkým preto, lebo mi dovoľuje veľkú slobodu v tvorbe, nemusím byť až taká precízna. Má nekonečné množstvo možností, napríklad krásne sú kombinácie vlny a hodvábu. Na nákup vlny využívam on-line obchody v Rakúsku, Nemecku, vo Veľkej Británii, na Islande. Od našich domácich drobnochovateľov používam kúsky vlny (kučierky) pravdepodobne plemena slovenské merino. Myslím si, že mojím poslaním je sprístupniť ľuďom informácie, aký je vlna skvelý materiál. Preto svojim zákazníkom zdôrazňujem jej výhody. Moja malá galéria, ktorú som si otvorila na Islande, je miesto, kam prichádzajú turisti z celého sveta. Na komunikáciu s nimi som si zvolila predvádzanie techniky suchého plstenia ihlou, k dispozícii mám ukážky rôznych typov vlny i hodvábu. Ručná práca začína byť opäť vyhľadávaná i oceňovaná a som presvedčená, že tento trend vo svete narastá. Na Islande takmer každá žena ovláda štrikovanie. V škole sa učia túto zručnosť nielen dievčatá, ale aj chlapci. Pletené svetre sa tam predávajú všade – v obchodoch so suvenírmi, v turistických informačných centrách, v hoteloch, dokonca na benzínkach. A všade ich predaj frčí. Jedným z dôvodov je podľa môjho názoru aj to, že samotní Islanďania, muži, ženy, deti, svetre nosia s obľubou. Nehanbia sa za to, je to úplná samozrejmosť. A pritom islandské ženy si potrpia na oblečenie podľa nových trendov. Vlnený sveter je však aj národná ikona islandskej kultúrnej identity. Vidím cestu, ako šíriť povedomie o vlne: mohla by existovať platforma, kde by naši tvorcovia, predajcovia či fanúšikovia vedeli o sebe, navzájom si pomáhali, predvádzali svoju tvorbu a prepájali sa rôznymi projektmi, výstavami, workshopmi.

ELENA BANÍKOVÁ,
plstenie, Dubnica nad Váhom

Raz, už je to dosť dávno, som uvidela jedny náušničky. Zaujímalo ma, z čoho sú vyrobené. Doma som pátrala na internete a zistila som, že ide o plstenie a treba na to vlnený česanec a ihlu na plstenie. Ihlu mi pozháňala dcéra a vlnu som mala doma. Kedysi sme totiž chovali ovečky, mama ich strihala a vlnu sme odkladali. Potom sme ju prali na studni, máčala sa celý deň. Mali sa z nej ušiť prikrývky, ale nestalo sa tak. Netušila som, že sa mi táto surovina raz zíde. Ja som ju však využila po svojom, hoci mame sa to veľmi nepozdávalo. Začala som tvorbou guľôčok, z ktorých sa dá vyrobiť náhrdelník, náušničky a rôzne drobnôstky. Neskôr ma zlákalo mokré plstenie. Teraz tvorím aj rôzne šály, klobúky a tašky. Učím sa sama, skúšam, premýšľam, kombinujem. Tento proces chce veľa času a trpezlivosti. Výsledok však vždy prekvapí – najmä pri mokrom plstení, keď je dielo ešte mokré a vyzerá všelijako, potom uschne a výsledok je úžasný. Vlna je teda ideálny materiál na rozvíjanie kreativity a objavovanie vlastného umeleckého cítenia. Jej potenciál vidím v tom, že toto je naše kultúrne dedičstvo v modernom poňatí. Ide o oživovanie ľudových remeselných techník, o ich uchovanie. A možno aj o pracovné príležitosti pre ženy, mladých ľudí, o tip do škôl a kreatívnych krúžkov... Vďaka rôznemu spracovaniu je stálou súčasťou nášho oblečenia a vybavenia interiéru, pričom si to hádam ani neuvedomujeme. Mnohí výrobcovia sa opäť vracajú k vlneným materiálom a výrobkom. Cena však neustále rastie a z vlny sa stáva priam luxusný artikel.

JANA ROZIAKOVÁ,
farmárka, spracovateľka vlny,
Zvolen-Môťová

Vlna má širokú škálu použitia a nádherne sa s ňou pracuje. Je to živý materiál, človek to cíti. Problém vidím v tom, že vlna ako surovina prestala mať u nás hodnotu, že sme zabudli, ako s ňou pracovať. Dnes hľadáme na zahraničných stránkach, ktorá vlna je na čo vhodná. A to je výzva, aby som bola tvorivá a hľadala, ako s ňou naši predkovia dakedy robili. Zistila som, že ak pracujem s jemnou vlnou plemena merino, treba rátať s tým, že zakrátko sa bude tzv. žmolkovať, teda že sa na nej budú robiť hrčky, a menej vydrží, zatiaľ čo tvrdšia vlna poslúži roky. Ja to vnímam tak, že sa k tejto surovine vrátime. Teraz štrikujem sveter pánovi z vlny jeho vlastných ovečiek. Vlna má pred sebou – a s nami – ešte dlhú cestu, ale po tohoročných letných kurzoch jej spracúvania na našej farme sa nebojím, že zanikne. Na kurzy prišli ženy, ktoré chcú seba a svoje deti obliekať do vlny. A čím oslovila mňa? Som farmárka a ovcu považujem za živiteľku – je mierumilovná a ľudom dá zo seba všetko, čo potrebujú na obživu a odev. A cena za vlnené výrobky? Je vyššia, no ten, kto si ich kúpi, pozná ich hodnotu, ostatní sa len otočia a idú preč. Ja čakám na tých, čo nemusia mať plnú skriňu, ale chcú jeden-dva originálne vlnené svetre.

↑ Jana Roziaková. Foto: archív J. R.
↗ Jana Roziaková: plstená dekorácia na pletený sveter. Foto: archív J. R.

ĽUBICA NOEMI KOVÁČIKOVÁ,
dizajnérka a výrobkyňa, spracúvanie vlny, textilná tvorba, Pezinok

K ovčej vlne som sa dostala cez pradenie na kolovrátku, ktoré ma zaujalo a vďaka nemu textil pre mňa zrazu dostal ďalší rozmer – akoby som sa dotkla svojich koreňov, jednak ako Slovenka, jednak ako žena a jednak ako ľudská bytosť. Pre mňa je pradenie ovčej vlny akýsi archetyp, v ktorom mi je nesmierne dobre, ako doma. Potenciál vlny je obrovský. Je to prírodné duté vlákno, ktoré výborne izoluje, drží teplo, odvetráva pot a pach. Je nesmierne variabilná – dá sa z nej robiť oblečenie, obuv, koberce, izolácia, mulč do záhrady, možno ju spracúvať na vlákna, plsť, súkno. Nie je taká náročná na udržiavanie, ako sa všeobecne myslí. Vlnené oblečenie stačí namiesto prania vyvetrať na čerstvom vzduchu. Ďalšia bežná obava je škrabľavosť vlny. Pravda je taká, že plemien oviec je okolo tisícky a každé má inú vlnu, existuje teda veľká škála jej jemnosti. Jemná je na nosenie na koži, pevnejšia na odolnejšie kusy oblečenia (čím drsnejšia vlna, tým viac vydrží), najhrubšia na koberce alebo izolácie. Žiadna by sa nemusela vyhadzovať a páliť, ako to dnes u nás, bohužiaľ, je. Osobne sa mi s ňou pracuje dobre práve preto, lebo mám v ruke kus úžasného prírodného materiálu, z ktorého vytváram veci prospešné pre človeka. Kým niečo upletiem, tá istá vlna mi prejde cez ruky aj 15-krát a tá nádherná energia, ktorú z nej cítiť, sa nedá opísať ani vysvetliť, ale ani poprieť. O tom, že môžeme, respektíve by sme mali opäť používať vlnu v bežnom živote omnoho viac než doteraz, som absolútne presvedčená. Problém je, že u nás je priemysel na spracúvanie vlny zdecimovaný. Celý kruh sa potrebuje obnoviť: chovať ovce na vlnu, tým zdvihnúť výkupnú cenu vlny, obnoviť na Slovensku pranie, pradenie a tkanie vlny, podporiť osvetu o vlne a jej spracúvaní medzi ľuďmi, motivovať opäť k sebestačnosti a k vlastnému spracúvaniu – pleteniu, pradeniu, háčkovaniu, tkaniu. Jemnejšiu vlnu, žiaľ, beriem všetku zo zahraničia, pretože u nás sa ovce na vlnu už dávno nechovajú a v našej klíme sa superjemná vlna ani nedá vyprodukovať. Keďže ma tento fakt dosť škrie, začala som si brať vlnu od slovenských chovateľov v snahe urobiť si obraz o tom, aké plemená sa na Slovensku chovajú a ako sa ich vlna spracúva. Zatiaľ mám doma vzorky asi z pätnástich druhov. S viacerými nadšencami pracujeme na založení občianskeho združenia, ktoré by podchytilo práve širšie spracúvanie vlny na Slovensku, aby bolo možné dostať ju k ľuďom vo väčšom množstve a za priaznivejšie ceny. Ak by sa nám podarilo znovu oživiť záujem o slovenskú vlnu, spravili by sme dobre pre seba, pre svoje zdravie a pre svoju krajinu. •

↖ Ľubica Noemi Kováčiková. Foto: archív Ľ. N. K.
↑ Ľubica Noemi Kováčiková: vlnená priadza. Foto: archív Ľ. N. K.